

2 Δεκεμβρίου 2016

Ο Κρητικός ζωγράφος Ευφρόσυνος στο Άγιον Όρος (16ος αιώνας)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιον Όρος](#)

Στη Μονή Διονυσίου του Αγίου Όρους σώζονται πέντε εικόνες του ζωγράφου Ευφρόσυνου, οι οποίες απαρτίζουν μια Μεγάλη Δέηση. Σε αναθηματικό επίγραμμα, που τις συνοδεύει, αναφέρεται – μαζί με το όνομα του ζωγράφου – η χρονολογία (1542) και το όνομα του αφιερωτή. Πιθανότατα πρόκειται για τον κρητικό ιερομόναχο Κλήμη Γαητάνη, ο οποίος κληροδότησε στη Μονή Διονυσίου την ιδιόκτητη κρητική μονή της Κεράς Καβαλαρέας.

Από τη συγκριτική μελέτη της τεχνικής και της τεχνοτροπίας των πέντε εικόνων με άλλα έργα, τεκμαίρεται ότι ο Ευφρόσυνος εμπνεύστηκε από μνημεία της Μακεδονικής Σχολής, στα οποία προσέδωσε ιδεαλιστικότερο πνεύμα με τα μέσα που του παρείχε η κρητική τέχνη της εποχής. Κοντά σε αυτή την καλλιτεχνική αντίληψη έμειναν οι ζωγράφοι φορητών εικόνων στην Κρήτη της αμέσως επόμενης περιόδου.

Ο Ευφρόσυνος, γνωστός μόνο από τις πέντε εικόνες της Μεγάλης Δέησης της μονής Διονυσίου, εμφανίζεται με την τέχνη του ζωγράφου σημαντικός, σύγχρονος του Θεοφάνη Μπαθά, αντιπροσωπεύει όμως ροπή διάφορη της κρητικής ζωγραφικής. Η υπόθεση ότι ανήκει στην οικογένεια των ζωγράφων Κλόντζα είναι αστήρικτη, γιατί για το μνημονευόμενο σε έγγραφο του 1567 ως ποτε παπα κυρ Ευφρόσυνο Κλόντζα δεν υπάρχει καμιά ένδειξη ότι ήταν ζωγράφος.

*Ιησούς Χριστός - Μεγάλης Δείσεως- έτος
1542*

*Ξύλο, αύγοτέμπτερα, 118 x 89 εκ.
Κρητική σχολή. Ευφρόσυνος*

Οι πέντε εικόνες της Μεγάλης Δέησης, έργα του Κρητικού ζωγράφου Ευφρόσυνου βρίσκονται στο πίσω μέρος του ξυλόγλυπτου τέμπλου του Καθολικού της Μονής

Διονυσίου με ημερομηνία 1542.

Διαβάζουμε σχετικά με τις εικόνες και την τεχνική του Ευφρόσυνου:

«Ἡ Παναγία εἰκονίζεται σὲ προτομή, δεομένη, σὲ στροφή τριῶν τετάρτων πρὸς τὰ δεξιὰ. Φοράει γαλαζωπὸ χιτῶνα καὶ κεραμίδι μαφόριο μὲ χρυσὴ παρυφή καὶ κρόσσια. Τρία χρυσὰ ἀστεροειδῆ κοσμήματα πάνω στὸ μαφόριο ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ὑπαινίσσονται τὸν ρόλο τῆς Παναγίας στὴν ἐνσάρκωση.

Στὸ κάτω πλαίσιο τῆς εἰκόνας ἀπλώνεται ἓνα τμῆμα τῆς ἐπιγραφῆς ποὺ συνοδεύει τὴ Μεγάλῃ Δέησι, ἀπὸ τὴν ὁποία πληροφοροῦμεθα τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνη: ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΟΥ. Πάνω στὸ χρυσὸ βάθος τῆς εἰκόνας οἱ συντομογραφίες: ΜΗ(ΤΗ)Ρ Θ(ΕΟ)Υ.

Ὁ φυσιογνωμικὸς τύπος τῆς Παναγίας καὶ ἡ τεχνικὴ ἀποδόσεως τοῦ προσώπου μὲ τὴ μαλακὴ ἐναλλαγὴ φωτὸς καὶ σκιᾶς, τὴν πλατιάφωτεινὴ ἐπιφάνεια σάρκας ποὺ ῥοδίζει καὶ τὰ εὐκαμπτα γραμμικὰ φῶτα ἀποδίδουν ὅλη τὴν ἀβρότητα τῆς σάρκας καὶ τὸ πάνσεπτο κάλλος τῆς Θεομήτορος.

Ὁ συγκεκριμένος φυσιογνωμικὸς τύπος τῆς Παναγίας, μὲ τὴ γλυκύτητα τῆς μελαγχολικῆς ἔκφρασης, καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς ἐκτέλεσης ἔχουν καὶ πάλι τὴν καταγωγὴ τους στὴ ζωγραφικὴ τοῦ Ἀγγέλου, ὅπως μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε, συγκρίνοντας τὴν Παναγία τῆς Μεγάλῃς Δεήσεως μὲ τὴν Παναγία ἀπὸ τὴ Δέησι τοῦ Ἀγγέλου στὴν Ἁγία Μονὴ Βιάννου τῆς Κρήτης.

Παναγία δεομένη - Μεγάλῃς Δεήσεως-
ἔτος 1542

Ξύλο, ἀύγοτέμπερα, 118 x 89 ἐκ.
Κρητικὴ σχολή. Εὐφρόσυνος

Τὴν συνέχισιν τῆς παλαιολογείου εἰκονογραφικῆς παραδόσεως καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς

τεχνικής επανευρίσκομεν ένα περίπου αιώνα αργότερον εις τὰς πέντε πολύτιμους εικόνas, τὰς αποτελούσας τὴν Μεγάλην Δέησιν πού εζωγράφησε το 1542 ο, πιθανότατα Κρήs, ιερεύs Ευφρόσυνος, καί αἱ ὁποῖαι φυλάσσονται εις τὴν ἀγιορειτικὴν Μονὴν Διονυσίου

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκ τῆς σειρὰς αὐτῆς συνεχίζει, ὡς πρὸς τὸν τύπον, τὴν εἰκονογραφικὴν παράδοσιν τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων, ὅπως τὴν εὐρίσκομεν κυρίως εις μνημεῖα τῶν ἀρχῶν τοῦ 15 ου αἰῶνος*.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ Ευφρόσυνου εις τὸ πρόσωπον συγγενεῦει, ὡς πρὸς τὴν γενικὴν τῆς μορφῆς, πρὸς ἐκείνην πού εἶδομεν εις τὰς εἰκόνας τοῦ Χελανδαρίου. Ὑπάρχουν ὁμως καί αρκεταί διαφοραί, ἐνδεικτικοί τῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποῖα ἐπήλθε κατὰ τὸ μεσολαβήσαν ἑκατονταετὲς περίπου διάστημα. Το φωτεινὸν χρῶμα τῆς σαρκός, ὄχι πολὺ ἐντονὸν, σχετικῶς πρὸς τὸν σκοτεινὸν προπλάσμον, ἀπλώνεται καί εις τὰς εἰκόνας τοῦ Ευφρόσυνου εις μικρὰν ἐκτασιν. Διαφορὰ ὁμως σημαντικὴ ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰς φωτεινὰς λεπτὰς γραμμάs, αἱ ὁποῖαι τονίζουν τὰ λίαν προεξέχοντα σημεῖα. Αὐταὶ δὲν ἔχουν πλέον οὔτε τὸ πάχος οὔτε τὴν πλαστικότητα, ἀλλ* οὔτε καί τὴν ἐντασιν τῶν εικόνων τοῦ Χελανδαρίου. Εἶναι, εις τὰ ἔργα τοῦ Ευφρόσυνου, λεπτότατοι, ἰσοπαχεῖς καί τοποθετημένοι με κάποιαν ξηρότητα εἰς πυκνὸς δέσμαs, ἀκολουθούσας τὸ σχῆμα τοῦ ὄγκου, τὸν ὅποιον τονίζουν. Πρόκειται δηλαδὴ ουσιαστικῶς περὶ τῆς διαλύσεως τῶν ἐντόνως φωτιζόμενων ἐπιφανειῶν εις μικρὸς παραλλήλους λευκάs γραμμάs. Ἡ διάλυσις ὁμως αὐτῆ τῶν φωτιζόμενων ἐπιφανειῶν, εἶναι χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα σειρὰς ὅλων τῶν ζωγραφικῶν ἔργων τοῦ δευτέρου κυρίως ἡμίσεως τοῦ 14 ου αἰῶνος . Αἱ πτυχαὶ εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Ευφρόσυνου εἶναι αὐστηρῶς γεωμετρικαί, δηλούμεναι με σκιερὰs καί με ολίγας φωτεινὰs λεπτὰs γραμμάs, καθὼς καί με τινὰs μικρὰs τριγωνικὰs ἐντόνως φωτιζόμεναs κηλίδας. Ὁ Ευφρόσυνος ἀπὸ συστήματος ἐφαρμόζει λιτότητα αὐστηρῶς γεωμετρικὴν, ἡ ὁποῖα εὐρίσκεται πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν καί τὴν ρευστότητα τῶν πτυχῶν.

Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος και
Βαπτιστής - 1542 μ.Χ. (Κρητική σχολή,
Ευφρόσυνος) - Μονή Διονυσίου, Άγιον
Όρος

Αί πέντε εικόνες τού Ευφρόσυνου είναι χωρίς άμφιβολίαν σημαντικώταται δια τήν εξακρίβωση τών τάσεων της αγιογραφίας κατά τον 16 ον αιώνα, δηλαδή εκατόν περίπου έτη μετά τήν άλωσιν. Δυστυχώς το εκατονταετές αυτό κενόν δεν δυνάμεθα, σήμερον τουλάχιστον, να το συμπληρώσωμεν με κανένα τρόπον, διότι ουδέν έργον είναι μέχρι τούδε γνωστόν, πού θα ήδύνατο να τοποθετηθη μέ κάποιαν ασφάλειαν εις το χρονικόν τούτο διάστημα. 'Από τήν εξέτασιν όμως τών εικόνων τού Ευφρόσυνου προκύπτουν μερικά εξόχως πολύτιμα συμπεράσματα. "Όπως παρατήρησεν ήδη ό Χατζηδάκης, τα πρότυπα τού Ευφρόσυνου πρέπει ν' αναζητηθούν εις τα έργα της Μακεδονικής σχολής τών χρόνων τών Παλαιολόγων. Τούτο είναι απολύτως, νομίζω, βέβαιον. Είδομεν πράγματι ότι ό 'Απόστολος Παύλος τού Ευφρόσυνου σχετίζεται προς παλαιολογείους τοιχογραφίας τών αρχών τού 15 ου αιώνος. Άλλα και ως προς την τεχνικήν ούτος, μέ τήν διάλυσιν τών εντόνως φωτιζόμενων επιφανειών εις παραλλήλους γραμμάς ακολουθούσας το σχήμα του όγκου, συνεχίζει, κατά τίνα τρόπον, τήν παλαιολόγειον παράδοσιν, εις τήν οποίαν όμως δίδει νέον περιεχόμενον, περισσότερο άύστηρόν.

Ο Άπόστολος Παύλος (1542).
Είκών εκ του Πρωτάτου "Αγίου "Ορους.

Ο Ευφρόσυνος καί ως προς τήν χρησιμοποίησιν παλαιολογείων εικονογραφικών τύπων καί ως προς τήν εφαρμογήν της παλαιολογείου τεχνικής, αλλ* υπό νέαν μορφήν, φαίνεται ακολουθών τάς αντιλήψεις καί τάς τάσεις τών Κρητών αγιογράφων τής εποχής του. Πράγματι, ό παλαιολόγειος τύπος του Παύλου, όπως ούτος τον εξωγράφησε, είναι όμοιος εις την εικόνα τού Πρωτάτου, ή οποία αποτελεί μέρος της Μεγάλης Δεήσεως καί εξωγραφήθη το αυτό έτος 1542 από άλλον άγνωστον άγιογράφον. "Όμοιον επίσης εύρίσκομεν τον Παύλον και εις τοιχογραφίας καί εις εικόνες του δευτέρου ήμίσεος τού 16ου αιώνος.

Το ίδιο φαίνεται ισχύον προκειμένου και περί της τεχνικής. "Αν όμως κρίνωμεν από την διαφοράν, ως προς το σημείον τούτο, πού παρουσιάζουν αι σύγχρονοι εικόνες του Πρωτάτου, σχετικώς με το έργον τού Ευφρόσυνου, θα πρέπη ίσως να παραδεχθώμεν διτι ο ιδιάζων τρόπος αποδόσεως τών φωτιζόμενων επιφανειών, τον όποιον εχρησιμοποίησεν ό τελευταίος ούτος, οφείλεται εις αμεσον πιθανώτατα γνώσιν τών παλαιολογείων έργων. Καταλήγομεν δηλαδή εις το συμπέρασμα διτι ό Ευφρόσυνος άνέτρεξε καί δια την τεχνικήν εις έργα της εποχής τών Παλαιολόγων»,

Παραπομπές

<http://64.244.59.70/IMH/output/1106253670590a.pdf>

<http://64.244.59.70/IMH/article.aspx?id=10&artid=1318&l=Gr>

http://www.ec-patr.gr/mones/dionysiou/gr_thisavros_05.htm

<http://www.openarchives.gr/view/602900>

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/makis/My%20Documents/Downloads/4440-9016-1-PB.pdf>

<http://peritexnisologos.blogspot.gr/2016/04/16.html?m=1>

Πηγή: proskynitis.blogspot.gr